

УДК 336.226.11

Аграмакова Н. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

*Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна*

Старіков А. В.

студент кафедри оподаткування

*Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ФРАНЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. В статті вивчено визначення поняття «соціальна політика» та її мета. Досліджено питання фінансування соціальної політики та роль державного бюджету. Простежено взаємозв'язок соціальної та фіскальної політики держави. Розглянута соціальна роль податку на доходи фізичних осіб на прикладі Франції. Практично проаналізовано систему стягнення податку з урахуванням системи коефіцієнтів.

Аннотация: В статье изучено определение понятия «социальная политика» и ее цель. Исследован вопрос финансирования социальной политики и роль государственного бюджета. Прослежена взаимосвязь социальной и фискальной политики государства. Рассмотрена социальная роль налога на доходы физических лиц на примере Франции. Практически проанализирована система взимания налога с учетом системы коэффициентов.

Summary: Article describes definition of "social policy" and her purpose. The question of funding for social policy and the role of the state budget was found. Also analyzed traces the relationship of social and fiscal policy. Considered the social role of tax on personal income on the example of France. Almost analyzed the tax system with the mechanism of coefficients.

Постановка проблеми. Реалізація соціальних заходів держави залежить від стабільності функціонування економічної системи, від можливостей їх фінансування з державного бюджету. Політика економічного зростання може бути результативною лише за умов істотного посилення дієздатності держави, ефективного виконання нею своїх соціальних функцій. І. В. Бутирська зазначає: «Сучасний розвиток Європейського Союзу з усією очевидністю демонструє тісний зв'язок економічної, соціальної, екологічної та інших сфер політики. Їх взаємопроникнення та взаємозумовленість посилюють можливості ЄС у боротьбі з глобальними викликами. У ХХІ ст. не менш загрозливими для європейської цивілізації є соціальні проблеми» [2]. Досвід розвинених країн показує, що при формуванні соціально орієнтованої ринкової економіки важливу роль при формуванні доходів бюджету відіграє податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Він є важливою складовою податкової системи. Оскільки ПДФО стосується кожного громадянина, він повинен виконувати ще й роль соціального регулятора. Проте, на жаль, на сьогодні не зовсім прослідковується соціальна направленість цього податку в українському законодавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, що займаються проблемами соціальної політики, слід виділити Е. М. Лібанову, С. Ю. Гончарову, Г. В. Назарову, О. М. Палія, В. А. Скуратівського, Л. Ф. Удотову, А. Г. Ягодку. Проблемам удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб присвячуються праці таких вчених, як В. Л. Андрущенко, Ю. Б. Іванова, А. І. Крисоватого, В. М. Мельника, І. О. Луїної, О. Р. Романенко, та інших, але наслідки запровадження нової системи

оподаткування, з урахуванням її соціальної спрямованості, дослідженні недостатньо.

Метою статті є дослідження механізму оподаткування податку на доходи фізичних осіб Франції як інструменту соціальної політики держави.

Виклад основного матеріалу. Академічного визначення поняття «соціальна політика» ще не отримала. Переважною є думка, що соціальна політика – один із видів державного регулювання держави, яка звичайно зветься «державою загального добробуту» [4]. Сутність поняття «держави загального добробуту» полягає в тому, що держава взяла на себе обов'язок забезпечувати повний добробут населення. До сфери її діяльності входять охорона здоров'я, освіта, соціальні служби, програми соціального страхування, політика зайнятості тощо. Погодитися з тим, що держава повинна забезпечити повний добробут усім верствам населення важко. Держава повинна насамперед нести зобов'язання перед уразливими шарами населення (дітьми-сиротами, інвалідами, пенсіонерами), а для економічно активного населення створити сприятливі умови у сфері соціально-трудових відносин з метою максимально ефективного здійснення їх трудової діяльності. Завдяки цьому соціально вразливі верстви населення отримують соціальний захист, а працездатні громадяни суспільства зможуть задовольнити свої соціальні та економічні потреби [3]. В свою чергу держава отримує поповнення бюджету та фондів соціального страхування.

Серед теоретиків і дослідників, схильних визначати соціальну політику як вид регулювання держави загального добробуту, слід виділити К. Еспіна-Андерсона та Дж. Ейвена Кольберга. Еспін-Андерсон докладно описав види держави загального добробуту і характерні їх ознаки. Кольберг зосередився на тому, як держава загального добробуту взаємодіє з іншими інституційними структурами в суспільстві – сім'єю та ринком праці [4].

В. А. Скуратівський запропонував наступне визначення даної категорії: «соціальна політика – це система управлінських, регулятивних, організаційних рішень і дій, а також цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася в

суспільстві на певному історичному етапі його розвитку та знаходить втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини в суспільстві» [9]. Це визначення, окрім спрямованості на «задоволення соціальних потреб та інтересів людини», включає також програми та заходи, що направлені на вирішення соціальних проблем.

Окреслюючи зміст соціальної політики держави, О. Сімкіна відзначає що «подається акцент на створення відповідних умов для подолання державою основних проблем суспільства – бідності та перерозподілу прибутків з метою її подолання. Державна соціальна політика передбачає виявлення основних тенденцій та подальше скерування розвитку в усіх галузях соціально-політичного життя, що, без сумніву, обумовлюють процес поступу соціального буття і соціального захисту людини» [8].

О. І. Крюков зазначає, що «серед основних принципів соціальної держави пріоритетним доцільно визнати принцип загального добробуту. Він спрямований на повне гарантоване забезпечення потреб громадян у необхідних матеріальних і духовних благах. Критерієм дотримання принципу загального добробуту є високий рівень життя населення, що визначається обсягом і структурою споживання, сукупністю поточних доходів і накопичень, забезпеченістю житловими умовами тощо» [6].

Все сказане дає змогу зробити висновок, що соціальна політика є функцією державної відповідальності: за забезпечення прав і свобод громадян, за зростання їх рівня життя, за реалізацію цілей сталого розвитку за допомогою вирішення проблем у соціальній, економічній, екологічній сферах.

Фінансування соціальної сфери за сучасних умов – це діяльність з формування, використання централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів, призначених для цілей розширеного соціального відтворення, задоволення соціальних та інших потреб індивіда і суспільства в цілому. Централізована частина фінансових ресурсів у процесі планування підлягає перерозподілу з метою фінансового забезпечення розвитку пріоритетних

галузей соціальної сфери, посилення соціальної спрямованості тощо. До основних джерел фінансування заходів соціальної сфери на всіх рівнях управління відносяться державний і регіональні (місцеві) бюджети, а також різні соціальні фонди цільового призначення. Саме бюджетне фінансування характеризує міру фінансово-економічної стабільності суспільства, що визначає обсяг державного фінансування системи пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, а також системи соціального захисту [4].

Взаємозв'язок фіскальної та соціальної політики держави представлено на рис. 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок фіскальної та соціальної політики держави

Доходи бюджету формуються, головним чином, за рахунок податкових надходжень (55-60 % у загальній структурі доходів бюджету). Серед різноманітних груп податкових надходжень значну вагу займає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Цей податок займає чільне місце не лише в податковій системі України, а й у світі. Наприклад, його частка в загальній кількості податкових надходжень в Україні становить близько 20 %. Для більшості розвинених країн податок на доходи фізичних осіб є свого роду гарантом фінансової стабільності, соціальної справедливості та сталого економічного розвитку. Тоді як в Україні – це основне джерело поповнення бюджету, а не стимулювання зростання доходів громадян.

Далі, більш детально розглянемо такий інструмент фіскальної політики, який дозволяє реалізувати даний принцип загального добробуту, як ПДФО та досвід Франції з цього питання.

М. Д. Білик та І. А. Золотько зазначають, що «до переваг цього податку відносять його соціальну справедливість, оскільки він ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягу доходу платників. Крім того, за допомогою прогресивних ставок і пільг в оподаткуванні можна зменшувати податковий тягар для малозабезпечених верств населення і посилювати для осіб з високими доходами» [1].

Атрибутом фіскальної політики в сучасних умовах є одночасне вирішення двох важко поєднаних завдань: створення стабілізації та росту рівня життя і перехід до інноваційної економіки. Відповідно, фінансування соціальної політики потрібно здійснювати з урахуванням можливостей населення щодо сплати всіх податків і зборів [5, с. 34].

Оподаткування доходів фізичних осіб у більшості розвинених країн відбувається диференційовано, за прогресивною шкалою. Принцип такого підходу – чим більший дохід – тим більша податкова ставка. Така фіскальна політика стримує розшарування населення на бідних і багатих, сприяє соціальній рівновазі [7, с. 354].

Францію можна віднести до країн з порівняно високим рівнем оподаткування. Це пояснюється, зокрема, системою соціального забезпечення і тим, що фінансування більшої частини населення пенсійного віку здійснюється за рахунок державного сектору. Також держава фінансує значною мірою систему охорони здоров'я країни [11].

У Франції податок обчислюється за прогресивною шкалою, проте разом з тим враховує економічно-соціальні, сімейні умови і вік платників.

Ставки податку залежать від доходів та змінюються від 0 до 45 %, причому щороку податкова шкала змінюється, дозволяючи врахувати інфляційні процеси. Податкові ставки ПДФО наведені в табл. 1 [12].

Таблиця 1

Ставки ПДФО у Франції

Оподатковуваний річний дохід (€)	Податкова ставка, %
До 9,700	0
від 9,700 до 26,791	14
від 26,791 до 71,826	30
від 71,826 до 152,108	41
152,108 +	45

Принципова особливість ПДФО у Франції полягає в тому, що оподаткуванню підлягає дохід не фізичної особи, а родини (сім'ї), адже, відповідно до законодавства Франції сім'я може бути самостійною одиницею оподаткування.

При цьому під «сім'єю» мається на увазі подружжя і їх діти, які не досягли 18 років, а також діти, які не перебувають у шлюбі і молодше 21 року, або студенти віком від 25 років.

Крім того, недієздатні особи, що проходять військову службу, незалежно від віку, мають право приєднати свій дохід до доходу одного з батьків.

Також із загального доходу вираховуються суми, які були здійснені в професійних цілях і оплачені з власних коштів: транспортні витрати, витрати на харчування, придбання обчислювальної техніки, витрати на спецодяг тощо [10].

Однак найвиразнішою особливістю системи оподаткування ПДФО є використання системи сімейних коефіцієнтів, що представлені в табл. 2 [12].

Таблиця 2

Сімейні коефіцієнти ПДФО у Франції

Статус платника (платників)	Коефіцієнт
Одинокі, розведені або овдовілі особи, які не мають утриманців	1.00
Одинокі або розлучені особи, зі спільною опікою 1 дитини	1.25
Одинокі, розведені або овдовілі особи з 1 утриманцем (коефіцієнт дорівнює 2, якщо платник податків не живе так, як ніби в шлюбі з іншим дорослим)	1.50
Одружені особи, які не мають утриманців	2.00
Одружені або овдовілі особи з 1 утриманцем; одинокі або розлучені особи з 2 утриманцями	2.50
Одружені або овдовілі особи з 2 утриманцями	3.00
Одинокі або розлучені особи з 3 утриманцями	3.00
Одружені або овдовілі особи з 3 утриманцями	4.00
Одинокі або розлучені особи з 4 утриманцями	4.00
Одружені або овдовілі особи з 4 утриманцями	5.00
Одинокі або розлучені особи з 5 утриманцями	5.00
Одружені або овдовілі особи з 5 утриманцями	6.00
На кожного додаткового утриманця коефіцієнт збільшується на 1	

Механізм оподаткування виконується наступним чином.

Об'єднаний оподатковуваний дохід сім'ї ділиться на встановлений законом сімейний коефіцієнт (табл. 2) для визначення кількості оподатковуваних часток.

Далі для цієї частки визначається ставка податку (табл. 1) з метою обчислення розміру податкового зобов'язання (суми податку), що припадає на одну частку. Потім обчислена з цієї частки сума податку множиться на використовуваний коефіцієнт, для визначення загальної величини податкового зобов'язання окремого платника податку (сім'ї).

Для більш наочного зображення системи оподаткування ПДФО в табл. 3 наведено порівняльний розрахунок податкового зобов'язання з використанням системи коефіцієнтів та без неї.

Таблиця 3

Розрахунок податку

Етап розрахунку	Використання коефіцієнтів	Звичайне оподаткування
Вхідні умови	Подружжя з двома дітьми. Річний оподатковуваний дохід 30 тисяч євро.	
Використання коефіцієнту	Коефіцієнт = 3 (табл. 2) 30 тис / 3 = 10 тис	–
Стягнення податку	Оскільки база оподаткування 10 тис євро: 10 тис * 14 % = 1 400 євро 1 400 * 3 = 4 200 євро	Оскільки база оподаткування 30 тис євро: 30 тис * 30 % = 9 000 євро
«Чистий» дохід	30 000 – 4 200 = 25 800	30 000 – 9 000 = 21 000

Як видно з табл. 3, сума податку з урахуванням системи коефіцієнтів нижча майже удвічі, що беззаперечно є вагомим результатом для кожної сім'ї.

Можна зробити висновок, що оподаткування доходів фізичних осіб у Франції має значну соціальну складову. Так, забезпечується механізм утримання дітей в економічному плані, коли батьки можуть отримати своєрідну пільгу за свого утриманця. До того ж заохочується піклування над іншими особами (членами сім'ї), наприклад, пенсіонерами, інвалідами, адже на утриманні в платника може знаходитись будь-яка особа. Такий соціальний аспект дає змогу малозабезпеченим громадянам заощадити свої кошти та створити опіку над тими, хто її потребує.

Що стосується України, то можна стверджувати, що на сьогоднішньому етапі ПДФО в Україні не виконує належним чином соціально-регулюючу функцію. Податковий тиск на громадян з доходів залишається високим, що негативно впливає на їх рівень життя, особливо за умови кризи. Однак, хочеться сподіватися, що врахування і реалізація іноземного досвіду буде

сприяти переходу до дієвої обґрунтованої системи оподаткування, що посилить її соціальну складову в Україні.

Висновки. Таким чином, в умовах глобалізації соціальна політика суттєво змінюється, поширюючи свої завдання та функції. Однак її реалізація обтяжується завдяки наявності воєнних дій та негнучкої фіскальної політики, яка повинна надавати інноваційний розвиток суспільству. Тому, варто знижувати податковий тиск, що в свою чергу, унеможлиблює здійснення соціальних задач держави. В цілому, можна стверджувати, що в Україні є безумовний потенціал до становлення повноцінної фіскальної політики, в разі використання надбань зарубіжного досвіду. І він може бути спрямований на забезпечення соціального добробуту для населення, підвищення якості та рівня життя населення, досягнення цілей сталого розвитку.

Література:

1. Білик М. Д. Податкова система України. Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. Д. Білик, І. А. Золотько. – К.: КНЕУ, 2000. – 192 с.
2. Бутирська І. В. Соціальна політика Європейського Союзу: виклики та можливості / І. В. Бутирська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 491-498.
3. Водницька Н. В. Взаємозв'язок соціальної і економічної політики в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки // Економіка розвитку. Харківський державний економічний університет. – 2004. – №1 (29). – С. 25-28.
4. Гончарова С. Ю. Соціальна політика. Навчальний посібник / С. Ю. Гончарова, І. П. Отенко. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.
5. Карлін М. І. Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації / М. І. Карлін // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 2. – С. 34-44.

6. Крюков О. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави / О. І. Крюков // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1. – С. 31-37.
7. Помулева В. М. Соціальні аспекти податку на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід / В. М. Помулева // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1. – С. 354-357.
8. Сімкіна О. В. Соціальна політика європейського зразка: пріоритетний досвід для реформ в Україні / О. В. Сімкіна // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 98-105.
9. Скуратівський В. А. Соціальна політика / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – К. : УАРА, 1997. – 360 с.
10. Терентьева С. Н. Сравнительная характеристика налогообложения физических лиц налогом на доходы в США и во Франции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finman.ru/articles/2005/2/3974.html>
11. Юрій С. І. Фінанси: Підручник / С. І. Юрій, В. М. Федосов. – Київ: Знання, – 2008. – 611с.
12. FRENCH TAX SUMMARY 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.franceaccountants.com/tax.html>